

## กล่าวธรรม

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๖

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ได้มาด้วยความยากลำบาก มาก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้แต่ละองค์เป็นของแสนยาก แสนยากเพราะสิ่งนี้มัน สิ่งทีละเอียดย่อย สิ่งทีละเอียดย่อยมากเป็นความลึกลับซับซ้อน ลึกลับซับซ้อนเพราะมัน ละเอียดย่อยยิ่งกว่าความรู้ลึกใจ

ความรู้ลึกของเราเนี่ยเวลามันทุกข์มันร้อนขึ้นมาเป็นนามธรรม ไม่มีใครเห็นมันเลย แต่เวลา เขาพิสูจน์กันทางแพทย์ เพราะอะไร เพราะมันแสดงออกทางร่างกาย เวลาแสดงออกทางร่างกาย เวลาโกรธ เห็นไหม เวลาโกรธ เวลาพอใจ ยิ่งเป็นเด็ก ยิ่งจะเห็นได้ง่ายมาก ถ้ามีความพอใจเขาจะมี ความสุขของเขา เขาแสดงออกของเขาด้วยความชัดเจน ถ้ามีความทุกข์ของเขา เขาก็แสดงออกด้วยความ ร้องไห้ ด้วยความเรียกร้องของเขา เห็นไหม สิ่งทีแสดงออกมา

แต่ถ้ามันละเอียดย่อย คือภายในหัวใจ คือสิ่งที่เป็นนามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรม เห็นไหม ธรรมะสามารถชำระสิ่งนี้ได้ ถ้าสิ่งนี้มันเกิดขึ้นนะ ทั้งๆ ที่นามธรรมจะเกิดขึ้นมามันต้องมีที่มาสิ มัน มาจากไหนล่ะ? มันมาจากหัวใจใจ หัวใจของเรา หัวใจ ปฏิสนธิวิญญาณ อันนี้ละเอียดย่อยมาก เวลาเกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นสัตว์ เกิดเป็นต่างๆ ในภาวะของเขา เขาก็ต้องดำรงชีวิตของเขาอย่างนั้น ไป ถ้าเขาเกิดมาในสถานะไหน นั่นคือกรรมพาเขาเกิดแล้ว

กรรมอันนี้คือสิ่งที่เราสร้างบุญกุศลกัน สิ่งนี้เป็นกรรม กรรมดีและกรรมชั่ว กรรมดีและ กรรมชั่วนี้เป็นสิ่งที่ว่าสมบัติของใจ การแสดงออก เห็นไหม เวลาเราคิดของเรา มโนวิญญาณเกิด

แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้น “มโนกรรม” กรรมดีกรรมชั่วของใจก็เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากใจนี้เป็นความคิด เป็นรากเหง้า เป็นรากเหง้า เพราะมันเกิดมาจากจิตปฏิสนธิ จิตปฏิสนธินี้พาเกิดพาดาย

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพาจิตดวงนี้เกิดตายๆ สร้างสมมาเป็นพระโพธิสัตว์ต่างๆ นี่ต้องสร้างบุญญาธิการมากถึงได้เกิดเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดเป็นเจ้าชาย สิทธัตถะนะ มีบุญมหาศาลเลย แต่ขณะเวลาที่ยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะอยู่นี้มีความสุข เพราะว่า สร้างบุญมาก เป็นชาติสุดท้ายที่จะออกประพฤติปฏิบัติเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เป็นเจ้าชายสิทธัตถะอยู่ พระเจ้าสุทโธทนะพยายามปรนเปรอทุกอย่าง เพื่อต้องการให้ เจ้าชายสิทธัตถะนี้อยู่ พ่อแม่ก็อยากให้ลูกอยู่เป็นจักรพรรดิ จักรพรรดิสืบราชสมบัติของพระเจ้าสุทโธทนะต่อไป แต่เพราะบุญไ้ บุญที่สร้างมานี้ ความเห็นของใจที่มันละเอียดอ่อน เห็นขมขื่น เห็นความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มันก็กลัวแล้วนะ “เราต้องเป็นอย่างนี้หรือ เราก็ต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย อย่างนี้หรือ”

ผู้ที่มีปัญญา จะพยายามหาสิ่งตรงข้ามไป หาสิ่งตรงข้ามที่ว่าไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ถ้า สิ่งนี้มี สิ่งตรงข้ามต้องมี เห็นไหม ถึงออกแสวงหาไป ก่อนออกแสวงหาต้องพยายามหาทางออก สิ่งนั้นเป็นทุกข์ไหม ถ้ามันเกิดนะ ความพลัดพราก ต้องพลัดพรากจากภรรยา ต้องพลัดพรากจาก ลูก เห็นไหม เพราะลูกเกิดขึ้นมาแล้ว สิ่งทีพลัดพราก สิ่งไหนไม่เป็นทุกข์เป็นไปไม่ได้ไหม

เพราะว่าคนนี้ ไม่ใช่พลัดพรากจากความเขามีปัญหาทั้งนั้น แล้วพลัดพรากออกจากกัน สิ่ง นั้นมันเป็นคนที่มีปัญหาทั้งนั้นแล้วแยกออกจากกัน แต่นี้เป็นคนดี มีความรับผิดชอบสูงมาก แต่ต้อง พลัดพรากจากสิ่งนี้ไป มันบีบคั้นใจไหม? ถ้ามันบีบคั้นใจ นี่ผู้ที่สร้างบุญมาเป็นองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้ายังไม่ตรัสรู้ ยังไม่ตรัสรู้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ พยายามค้นคว้าเองนะ สิ่งนี้ก็อยู่ในหัวใจ นี่ใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เคย สมบุกสมบันมาทั้งนั้นละ

ความทุกข์ขนาดไหนก็ทุกข์ในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วออกประพฤติ ปฏิบัติ สิ่งที่เขาทำกันขนาดไหน ต้องศึกษา ต้องเล่าเรียนกับเขา ๖ ปีนะ พยายามทุกวิถีทางที่จะ ให้บรรลุธรรมให้ได้ เพราะเห็นความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายนี้มันน่ากลัวมาก สิ่งที่จะ พ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็ค้นคว้าขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ อย่างนั้น พยายามค้นคว้าอยู่ ๖ ปี

สิ่งที่ทำขนาดไหนก็ทำ ที่เขาทำกันอุกฤษฏ์ขนาดไหน ทำทุกวิถีทาง สุดท้ายแล้วนะ สิ่งนี้เป็นเรื่องของโลกเขา นี่ผู้ที่สร้างสมบุญญธิการของเขา เขาจะมาเป็นฤๅษีชีไพร เขาจะเป็นนักบวชต่างๆ นั้นเขาก็สร้างบุญของเขาไปข้างหน้า แต่เขาไม่มีบุญญธิการแบบเจ้าชายสิทธัตถะหรือ เจ้าชายสิทธัตถะสร้างสมมาจนเป็นชาติสุดท้าย จะมาตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำมาละเอียดอ่อนมากขนาดไหน คนอื่นจะไม่มีทางจะหาสิ่งนี้ได้หรอก

เจ้าชายสิทธัตถะถึงต้องกลับมา กลับมาคิดถึงตัวเองไง อดอาหาร ๔๕ วัน จนจนร่วงหมดเลย ทำทุกกริยาทั้งหมด ปิดลมหายใจ กลั้นลมหายใจไม่ให้หายใจเลย เพราะความเข้าใจของโลก ไข่มุข เพราะมีเรา มีสรรพสิ่ง มีวัตถุที่จับต้องได้ ถ้าเราทำ ก็ต้องทำลายสิ่งนี้ สิ่งที่มีวัตถุจับต้องได้ เพราะเป็นทางโลก พยายามจะทำลายสิ่งนี้เพื่อให้สิ่งนี้เป็นความว่างไว้ ให้สิ่งนี้ ให้มันกิเลสออกไป จากร่างกายของเรา ออกจากร่างกายของเรา ออกจากความจับต้องของเราให้ได้

สิ่งนี้ถึงพยายามทำความอุกฤษฏ์ขนาดไหนมันก็เป็นเรื่องของโลก เพราะธรรมยังไม่เกิด ขนาดทำขนาดไหนมันเป็นเรื่องโลกียะ เป็นเรื่องของโลก เป็นเรื่องของวิญญู เป็นความคิดของปุถุชน มันก็คิดได้ขนาดนั้น แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสร้างบุญญธิการมาขนาดนี้ ก็คิดทดลองสิ่งนี้มาก่อน

แต่พอตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ถึงบอกว่า สิ่งนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยผิดพลาดมาแล้ว ถึงว่าพยายามปิดกั้นใจ ว่าการอดอาหารนี้ ถ้าอดอาหารเฉยๆ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่อนุญาต แต่ถ้าอดเป็นอุบายวิธีการ เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีประสบการณ์อย่างนี้ มีประสบการณ์ว่า อดอาหารถึงเต็มที่แล้ว จนจนร่วงนะ รากของชนนี้เน่าแล้วร่วงออกหมดเลย

มันไม่ใช่เพราะมันเป็นเรื่องของวัตถุ เรื่องของสิ่งที่เป็นร่างกาย แต่กิเลสมันอยู่ที่ใจ ใจถึงกลับมากำหนดอานาปานสติ กำหนดลมหายใจ ความรู้สึกกระทบกับลมหายใจนั้น กระทบสิ่งนี้เข้ามา ละเอียดเข้ามาๆ จนเห็นใจ พอจิตมันสงบเข้ามานี้เห็น เพราะคนสร้างบุญญธิการมาก บุญเพนิวาสานุสติญาณ ย้อนอดีตชาติไปได้มหาศาลเลย ย้อนสาวไปขนาดไหนก็ได้ สาวไปถึงที่สุด สาวไปๆ มันก็ไม่สุดสักที

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงบอกไว้ในธรรมว่า จิตนี้การเกิดและการตายไม่มีต้น และไม่มีปลาย ยาวไกลมหาศาลมาก สาวไปไม่มีที่สิ้นสุด สิ่งที่เราไปเป็นอดีต สิ่งที่เป็นอดีตไม่

สามารถชำระกิเลสได้...ย้อนกลับมา ย้อนกลับมาที่ฐานของความคิดที่ออกไปรู้อดีตนี้ นี่ย้อนกลับมา ควบคุมใจอันนี้เข้ามา พอจิตสงบเข้ามานี้ออกไปรู้ จิตนี้ถ้าตายเดี๋ยวนี้ก็จะไปเกิดในสถานะของบุญกุศลที่สร้างไว้ สถานะของบาปอกุศลที่สร้างไว้

จิตดวงไหนที่เขาเกิดเขาตาย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเห็น จุตูปปาตญาณ จิตตายเกิด ตายเกิด มันก็ไม่มีที่สิ้นสุด มันเป็นอย่างนี้ไป อนาคตจิตที่มันเป็นไป มันมีอยู่โดยดั้งเดิมเพราะความรู้สึกนี้มีอยู่ ความรู้สึกที่จับต้องได้ สิ่งนี้มีอยู่ อดีตก็เป็นส่วนที่เข้ามาถึงในปัจจุบัน ปัจจุบันนี้ก็ส่งไปอนาคต เพราะเรายังมีวิชาอยู่ เรายังมีกิเลสอยู่ เรายังมีสิ่งที่รับผิดชอบอยู่

สิ่งที่ใดที่สร้างสะสมไว้ สะสมไว้ที่ใจนี้ มันจะต้องให้ผลกับใจนี้แน่นอน กรรมนี้ถึงให้ผลกับจิตทุกดวงที่สร้างคุณงามความดีและสร้างบาปอกุศล ก็จะให้กับจิตดวงนี้ไปทุกดวง สิ่งที่เห็นจิตดวงนี้ทุกดวง เพราะอดีตอนาคตก็สาวกันไปอยู่

สิ่งที่ลัทธิต่างๆ เขาก็สอนกันไปอย่างนี้ เขาไม่เห็นในปัจจุบัน ไม่เห็นในปัจจุบันเพราะเขาไม่ย้อนกลับมาดูที่จิต ไม่ย้อนกลับมาดูในปัจจุบันนี้ สิ่งที่เกิดขึ้น เพราะมันละเอียดอ่อนมาก ละเอียดอ่อนที่ว่าขนาดอารมณ์ที่เกิดขึ้น รับรู้สิ่งอดีต รับรู้อนาคต มันยังรับรู้แทบไม่ทัน ตามแทบไม่ทันความคิดเห็นอย่างนี้ แล้วจะเห็นปัจจุบันได้อย่างไร

ถ้าเห็นปัจจุบันนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงย้อนกลับมา ในปัจจุบันนี้สิ่งต่างๆ รับรู้เพราะจิตดวงนี้ออก มีวิชา วิชาคือพลังงานของมันไม่รู้ เห็นไหม วิชาปจฺจุยา สงฺขาราสงฺขารปจฺจุยา วิญญฺณ ปฏิจฺจสมุပ္บาท คือดวงจิตที่ปฏิสนธิมันมีความเคลื่อนไหวไปได้ปัจจัยการของมันในวงรอบของมันได้ขนาดนั้น มันก็เกี่ยวกับอดีต เกี่ยวกับอนาคต เห็นไหม วิชาปจฺจุยา สงฺขาราสงฺขารปจฺจุยา วิญญฺณ...สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง วิญญฺณในการรับรู้ ปฏิสนธิจิตที่ว่าเป็นฐานของจิตดวงนี้มันเกาะกับอดีตอนาคต มันก็ย้อนออกไปอดีตอนาคต

ถ้าออกไปอดีตมันก็เป็น “บุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ถ้าไปอนาคต “จุตูปปาตญาณ” มันก็เป็นญาณหยั่งรู้อดีตอนาคต ย้อนกลับมาให้มันเป็นอิสระในตัวมันเอง “อาสวักขยญาณ” ในความไม่รู้ของใจดวงนั้น พลิกใจดวงนี้ พลิกออกไป องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงวิมุตติสุขอย่างมหาศาลนะ

เป็นเจ้าชายสิทธัตถะอยู่ ๒๕ ปี ทุกข์ของดวงใจดวงนี้ก็จะออกแสวงหา มันก็เป็นสิ่งที่ว่า กดดวงใจดวงนั้น รับรู้รสชาติต่างๆ ของความเป็นอยู่ของโลกเขา โลกเขามีความสุขขนาดไหนก็รับรู้เพราะเป็นกษัตริย์ ความทุกข์หรือว่าภาระรับผิดชอบของใจดวงนั้นก็รับรู้หมด สิ่งนี้เป็นทุกข์ประจำโลก สิ่งที่เป็นวิมุตติสุขเพราะตัดอวิชชาปุण्या สงุขาร ขาดออกไปจากใจ อวิชชาขาดนะ ออกไปจากใจ อยู่แต่วิมุตติสุข

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้ว สิ่งที่หัวใจดวงนั้นที่มีอยู่ กับร่างกายของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีก ๔๕ ปี เผยแผ่ธรรมมาถึงพวกเราจนปัจจุบันนี้ไง สิ่งที่เคยเผยแผ่ ธรรมมา ๒,๕๐๐ กว่าปี มันก็มีความคลาดเคลื่อนไปโดยสังจะของเขา โดยสังจะนะ สิ่งใดสิ่งต่างๆ ในโลกนี้เป็นอนิจจังทั้งหมด เราก็จะพยายามสงวนรักษา ชาวพุทธเราต้องสงวนรักษาธรรมของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระไตรปิฎก ก่อนที่จะได้จาริกออกมามีการสังคายนามาก่อน แล้วท่องจำกันมาถึงจาริกออกมา แล้วก็จดต่อๆ กันมา

“กล่าวคู่กรรม” เวลาถึงพระสงฆ์เราบวชมาในพุทธศาสนา ถ้ามีความเข้าใจผิดในธรรมนะ เข้าใจผิดในธรรม นี่ถ้าเราเข้าใจผิดในธรรม สงฆ์ส่วนหนึ่งสวดประกาศให้เปลี่ยนความคิดเห็นนั้น ถ้าไม่เปลี่ยนความคิดเห็น เป็นถึงอาบัติสังฆาทิเสสนะ นี่กล่าวคู่กรรมไง

เราออกประพฤติปฏิบัติ เราก็มีความเล่งเล่งส่าย แล้วก็ในสังคมของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ บอกเลยว่า “มรรคผลนิพพานหมดกาลหมดเวลา ถึงพุทธกาลแล้ว มรรคผลนิพพานไม่มีแล้ว” สิ่งที่ไม่ใช่ นี่กล่าวคู่กรรมนะ กล่าวคู่จากภายนอก

คนเรามีกิเลสอยู่แล้ว ผู้ที่ออกบวชก็มีกิเลสอยู่เหมือนกัน เพราะบวชเป็นพระนี่เป็นสมมุติ สงฆ์ก่อน มันก็มีความเล่งเล่งส่ายในหัวใจเป็นธรรมชาติ สิ่งที่มีอยู่นี่ ธรรมชาตินั้น ธรรมที่เกิดขึ้นมา อกุศลก็เป็นธรรมฝ่ายดำ กุศลก็เป็นธรรมฝ่ายขาว กิเลสมันอยู่ในหัวใจ อวิชชาอยู่ในหัวใจของเรา

เกิดมาเป็นมนุษย์มีอำนาจาสนา เชื่อในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ บวชเป็นสมมุติสงฆ์ขึ้นมา ความเล่งเล่งส่ายก็มี เพราะอวิชชามันอยู่ในหัวใจ สิ่งเล่งเล่งส่าย มรรคผลมีหรือไม่มีหนอ การประพฤติปฏิบัติของเราจะได้ผลหรือไม่ได้ผล นี่กิเลสในหัวใจของเรา มันก็มีความเล่งเล่งส่ายอยู่แล้ว แต่เรายังไปกล่าวคู่กรรมนะ ให้มันมีทางออกไป ให้มันมีทางออก มี สิ่งที่ว่ารองรับความคิดของเรานะ “ถึงพุทธกาลแล้วมรรคผลนิพพานไม่มี”

แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดกับพระอานนท์ไว้ในพระไตรปิฎก พระอานนท์สงสัยมากกว่าถ้าพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว มรรคผลมันจะหมดเขตหมดกาลสมัยไหน

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “อานนท์ ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม สิ่งนี้เป็นธรรมนะ ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม พระอรหันต์จะไม่ว่างจากโลกนี้ไปเลย”

แล้วพูดได้อย่างไรว่าถึงพุทธกาลแล้วพระอรหันต์ไม่มี นี่มันเข้ากับกิเลสใจ กิเลสถ้ามันเชื่ออย่างนั้นมันก็หาทางออกของมันสิ เราไม่เชื่อในเรื่องมรรคผลนิพพาน ถ้าเราไม่เชื่อเพราะมันไม่มีอยู่แล้ว แล้วเราปฏิบัติไปมันจะไปถึงไหนล่ะ

ก็คือเป้าหมายไง ถ้าเรามีเป้าหมายถึงจุดหมายปลายทางที่ใดที่หนึ่ง แล้วเราพยายามเข้าถึงเป้าหมายนั้น เราก็จะมีโอกาส แต่ในเมื่อบอกเป้าหมายของเราไม่มี แต่เราก็ประพฤติปฏิบัติของเราไปอย่างนั้น นี่กล่าวสู่ธรรม สิ่งทีกล่าวสู่ธรรม โลกเป็นสภาวะแบบนั้น กิเลสเป็นอย่างนั้นไง

กิเลสเข้ากับโลก เพราะเรื่องของโลก บุญกุศลพาให้เราเกิดมาเป็นมนุษย์ นี่บุญกุศลมากกรรมดินะ สิ่งที่จะเกิดเป็นมนุษย์ได้ อย่างน้อยศีล ๕ ต้องมีโดยสมบูรณ์ มีศีล ๕ มีทาน มีศีล มีภาวนา เราถึงได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ในเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ มีโอกาสในการประพฤติปฏิบัติ ๑๐๐ ปี หรือมากกว่าเล็กน้อยเท่านั้น โอกาสของเรา นี่ แล้วเราประพฤติปฏิบัติ เราจะต้องพยายามเข้าถึงให้เป็นมัชฌิมาปฏิปทาของธรรม ไม่ใช่เป็นมัชฌิมาปฏิปทาของกิเลสนะ ถ้ามัชฌิมาปฏิปทาของกิเลสมันจะเอาแต่ความสะดวกเอาจะเอาแต่ความสบาย อยากสะดวกอยากสบายแล้วได้ผลด้วยนะ การได้ผลอันนั้นคือได้ผลตามกิเลสสู่ธรรมไง

แต่ถ้าเป็นกล่าวสู่ธรรมนี้ กล่าวสู่ธรรมจากพระไตรปิฎก เรากล่าวสู่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก เขาว่าธรรมนี้คลาดเคลื่อนมา คลาดเคลื่อนมา เราเองต่างหากว่าคลาดเคลื่อนมา...สิ่งนั้นสมบูรณ์ สมบูรณ์โดยจิตินัย ผู้ที่เป็นชาวนาจะเข้าใจเรื่องของการทำนา ความจำเป็นของการไถคราด การไถหว่าน การไถต่างๆ การวิดน้ำเข้านา สิ่งที่น่าสมควรขนาดไหน ผู้ใดเป็นชาวนาจะเข้าใจในการรักษาสวน รักษาสิ่งต่างๆ รักษาผลไม้ของตัวเอง ผู้ใดเป็นชาวไร่ เห็นไหม สิ่งนั้นเป็นโดยสังจะ คือจิตินัยของแต่ละบุคคล คือความชำนาญการของใจดวงนั้น ชาวนาเขาก็ชำนาญการในการทำของเขา ชาวนาก็ชำนาญในการทำสวนของเขา แล้วเราจะปฏิเสธสิ่งที่เขากระทำนั้นไม่มีผลได้อย่างไรล่ะ มันจะไม่มีผลต่อเมื่อมันขาดน้ำ ขาด

สิ่งใดสิ่งหนึ่งในการดำรงชีวิตของพืชผลนั้น พืชผลนั้นถ้ามันขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มันก็จะไม่ได้ผลตามความเป็นจริง

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ในการประพฤติปฏิบัติอยู่ ในสมัยพุทธกาล ทุกข์มันเป็นความเผาเร้าร้อนใจของสมัยพุทธกาลนั้น แล้วในปัจจุบันนี้ทุกข์มันไม่เผาใจของสัตว์โลกหรือ ทุกข์เดี๋ยวนี้มันอ่อนตัวลงไปใช่ไหม ทุกข์สมัยพุทธกาลนั้นรุนแรงบีบคั้นใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติจนเห็นภัย ออกประพฤติปฏิบัติถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ แล้วในปัจจุบันนี้ทุกข์มันอ่อนตัวลงไปแล้วหรืออย่างไร มันถึงบอกว่ามรรคผลนิพพานถึงไม่มีใจ

มันจะเป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อกาลเวลามันไม่มีผลในเรื่องของความทุกข์ ไม่มีผลกับเรื่องของกรรม กรรมมันสร้างไว้ขนาดไหนมันก็อยู่กับใจดวงนั้น เวลาพระอาทิตย์ขึ้นแดดออก มันก็ร้อนโดยธรรมชาติของมัน แต่คนสมัยพุทธกาล กาลเวลาของเขา ความเป็นสังคมสมัยนั้นมันสังคมเกษตร มันก็ใช้เวลาอย่างนั้น แต่ปัจจุบันนี้สังคมเราเจริญขึ้นมา กาลเวลามันเร็วขึ้นมา สิ่งที่เร็วขึ้นมา เห็นไหม วันคืนล่วงไปๆ สิ่งนี้เราก็มีความร้อนอยู่ พระอาทิตย์มันก็คือความร้อนอันนั้น พลังงานอันใดถ้ามันเป็นพลังงานอยู่มันก็ใช้พลังงานอันนั้นได้ พลังงานนั้น สมัยพุทธกาลกับสมัยนี้ต่างกัน ต่างกันเพียงแต่สมัยพุทธกาลไม่เข้าใจ ยังไม่เอาแร่ธาตุต่างๆ ของโลกออกมาใช้ เดี่ยวนี้เอาแร่ธาตุต่างๆ ของโลกเขามาใช้ ก็เลสมันยังซับซ้อน ยิ่งซับซ้อนในหัวใจนะ

ในหัวใจเราปรารถนามาก เพราะวิชาการของเรามี สิ่งต่างๆ วิชาการของเรา คือความรู้ ความเข้าใจของเรามี แล้วเราว่าเราฉลาดมาก สมัยพุทธกาลคนไม่ฉลาดเท่าเรา มีความดำรงชีวิตไม่เหมือนเรา เราก็เทียบได้สมัยปัจจุบันเรานี้ ตั้งแต่เราเด็ก ความเป็นไปของสังคมเป็นแบบใด แหล่งน้ำต่างๆ แม่น้ำต่างๆ จะใส จะสะอาดมาก พอเดี๋ยวนี้เป็นสังคมอุตสาหกรรม แหล่งน้ำเป็นอย่างไร ความเป็นอยู่ของเราเป็นอย่างไร ก็เทียบสิ

แล้วเทียบถึงความสุขว่าสมัยพุทธกาลทุกข์กว่าเราหรือ? เขามีความสุขกว่าเรานะ เพราะสังคมสมัยนั้นก็เป็นสังคมสมัยนั้นอยู่อย่างนั้น ใครที่ว่ามีทางออก พยายามจะค้นคว้าหาทางออก เขาก็หาทางออกของเขาได้ เพราะเขาเชื่อ เพราะมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่คอยควบคุมกำกับ ผู้ใดปฏิบัติหรือกล่าวต่อธรรม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสเรียกเข้าพบทันทีนะ แล้วจะชี้แจงให้เห็นว่าสิ่งที่เขาคิดนั้นผิด

“นรคสวรรค์ไม่มี” สมัยนั้นพุทธกาลเขาก็สงสัยเหมือนกัน มรรคผลนิพพานเขาทำของเขา เขาว่าความว่างของเขาเป็นธรรม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปฏิเสธทั้งหมด เพราะสิ่งนั้นเป็นความเห็นผิด เห็นใหม่ กล่าวสู่ธรรม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้บังคับเข้ามา

แต่ในปัจจุบันนี้ก็ความคิดอันเดียวกัน ความคิดอย่างนี้แหละว่า “มรรคผลนิพพานไม่มี ความเป็นไปของเราไม่มี” มันก็เข้ากับกิเลสสิ มันเข้ากับกิเลส เพราะเราปฏิบัติเพื่อความสะดวก เพื่อความสบาย เพื่อความปฏิบัติให้หัวใจ ให้กิเลสมันพอใจ ตัวใจ กิเลสมันจะมีอำนาจใหญ่โตมาก ว่าเราเป็นชาวพุทธ เราเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ เราเป็นชาวพุทธที่ว่าเข้มข้น เข้มข้นกว่าคนอื่นใจ เข้มข้นกว่าผู้ที่เขาไม่ได้ประพฤติปฏิบัติ...ไม่ใช่อย่างนั้น

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้พิจารณาเข้ามาถึงใจของตัว ให้รักษาใจของตัว แล้วให้ปลดปล่อยความเป็นอัตตานุทิฐิในใจของตัวนั้น ถ้าปล่อยอัตตานุทิฐิ เราจะใหญ่ไปกว่าใคร เราจะมีอภิมหามุขมุตตาสถาปัตติโลก เราก็เป็นสัตว์โลกคนหนึ่ง สิ่งในโลกนี้เป็นเรื่องของมายาทั้งหมด สิ่งนี้เป็นเรื่องของสมมุติ

ถ้าเรื่องของโลกเขา สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะการเกิดเป็นมนุษย์ ที่ว่ามนุษย์สมบัตินี้ ประเสริฐมาก สิ่งนี้สำคัญเพราะมันมีโอกาสในการประพฤติปฏิบัติใจ แต่ขณะที่ว่า โลกเขาใช้สิ่งนี้เป็น มนุษย์เป็นทรัพยากรอันหนึ่ง แล้วข้อมูลข่าวสารในปัญญาของมนุษย์นี้ นี่คือการควบคุม มนุษย์อีกชั้นหนึ่งใจ นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อเขามีสิ่งนี้อยู่ สิ่งนี้เป็นประโยชน์กับโลก แล้วเราเห็นสิ่งนี้ เราใช้สิ่งนี้ได้ไหม

ข้อมูลข่าวสารสิ่งใดก็แล้วแต่ มันก็แล้วแต่ว่ากาลเวลา ข้อมูลข่าวสารที่ล้ำสมัย มันก็ไม่ได้ประโยชน์ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสารที่ได้ประโยชน์กับเราเดี๋ยวนี้ มันจะเป็นประโยชน์กับเราเดี๋ยวนี้ นี่ข้อมูลที่เป็นอดีต ข้อมูลที่เป็นอนาคตยังไม่ถึงเรา เราจะไปดึงสิ่งนั้นมาเป็นประโยชน์กับเราได้ไหม? มันต้องเป็นปัจจุบัน

สิ่งที่เป็นปัจจุบัน คือความคิดความเห็นของเราในปัจจุบันนี้ มันเป็นเรื่องที่ฉลาดเราไหม ถ้าเราฉลาดเรา เราถึงย้อนกลับมาตรองนี้ใจ ในปัจจุบันของเรา ในการประพฤติปฏิบัติคือการชำระ กิเลสของเรา ชำระความเห็นผิดของเรา ถ้าชำระความเห็นผิดของเรา เริ่มต้นจากการประพฤติปฏิบัติถึงไม่กล่าวสู่ธรรมใจ ถ้าเราประพฤติปฏิบัติด้วยความเห็นของกิเลส เราจะสู่ธรรมนะ สู่ธรรมว่าสิ่งนี้เราใช้ปัญญาใคร่ครวญใจ

ข้อมูลของเรามันเป็นอดีตอนาคต มันไม่เป็นปัจจุบัน ถ้ามันเป็นอดีตอนาคตมันก็ว่าปล่อยวางสิ่งนั้นเข้ามา ปล่อยวางเข้ามาโดยที่ไม่มีสติด้วย เห็นมายาต่างๆ เป็นมายาทั้งหมด มันเป็นมายา แต่มันเป็นอดีต มันไม่เป็นมายาในปัจจุบัน สิ่งที่เป็นมายาในปัจจุบัน ธรรมจะเกิดในสัจจะในปัจจุบันนั้น เราต้องพยายามทำความเข้าใจเข้ามาให้เป็นโลกุตตรธรรม

สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นโลกียธรรม โลกียะคือความเห็นของตัวตนของเรา ถ้ามีเราก็เหมือนมีโลก โลกมีอยู่ ความเป็นไปของโลก ความเปลี่ยนแปลงของโลก โลกเกิดสภาวะอย่างนั้น มันเป็นเรื่องที่มายาอันหนึ่ง แต่ถ้าความเปลี่ยนแปลงของเราละ ความเปลี่ยนแปลงของเรา เราพอใจสิ่งใด เรายึดสิ่งใด ความยึดมั่นถือมั่นของเรา

เหมือนกับชานา ชาวสวน ชาวไร่ นั่นนะ ความจริงนิสัยของคน ถ้าเป็นชานาเขาก็สงวนรักษาของเขาอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นชาวสวนเขาก็สงวนรักษาของเขาอย่างหนึ่ง วิชาการของเขาอย่างหนึ่ง สิ่งที่วิชาการของเขาอย่างหนึ่ง ถ้ามันมีสิ่งกระทบอันนั้นมันก็มีอารมณ์ความรู้สึกอันนั้นออกมา ความรู้สึกคือความเห็นของเขาที่มันสงวนรักษาสິงนั้น

นี่เหมือนกัน ถ้าจิตมันมีสภาวะอย่างนี้เป็นพื้นฐาน มันก็ยึดมั่นถือมั่นโดยธรรมชาติของมัน มันจะยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดละ เราชอบสิ่งใดเราก็สงวนรักษาสິงนั้น ถ้ารักษาสິงนั้นมันก็เกิดรูป รส กลิ่น เสียง รูป รส กลิ่น เสียงมันเกิดชักชวน ดึงใจนี้ให้ออกไปรับรู้สิ่งต่างๆ ให้รับรู้สิ่งนั้นแล้วก็ยึดสภาวะสิ่งนั้น แล้วมันปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา ปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา เห็นใหม่ ปล่อยวางอะไรเข้ามา ปล่อยวางรูป รส กลิ่น เสียงขึ้นมาเป็นส่วนตัวของมัน

นักกีฬาจะมีเทคนิคการเล่นกีฬาได้เก่งขนาดไหนก็แล้วแต่ แต่ถ้าเขาไม่มีกำลังของเขา เขาหลงแข่งกีฬาขนาดไหน เขาก็เอาชนะคู่แข่งของเขาไม่ได้หรอก เห็นไหม นักกีฬา นี่เหมือนกัน ถ้าเราไม่มีพลังงานของเรา เราไม่มีศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าเราไม่กล่าวธรรมนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เราต้องมีศีลควบคุมใจของเราก่อน ถ้าเรามีศีลควบคุมมันเป็นพื้นฐานนะ ถ้าจิตของเรามีศีล เกิดเป็นสมาธิมันก็จะป็นสมาธิสมาธิ ถ้าเราไม่มีศีลควบคุมใจของเราเข้ามา สมาธิเกิดขึ้นมาเป็นสมาธิก็ได้ เป็นมิจนาก็ได้ มิจนเพราะอะไร เพราะเวลาจิตมันเกิดมันไปรับรู้สิ่งต่างๆ

เราเห็นสภาวะเป็นนิมิต เป็นความเห็น “เขาว่าถ้าเรากำหนดพุทโธ ผู้ที่กำหนดพุทโธ จะติดในนิมิตหนึ่ง จะติดในสมาธิหนึ่ง”...ขอให้ป็นสมาธิ สิ่งทีติดนี้เป็นพลังงาน สิ่งที่มีพลังงานคือว่า

นักกีฬาที่มีกำลัง นักกีฬาที่มีกำลัง เทคนิคของเขา เขาจะแข่งกับคู่ต่อสู้ของเขา คู่แข่งของเขา เขาต้องมีกำลังของเขา มีเทคนิคของเขา แล้วเขาต้องมีคู่แข่งของเขาด้วย เขาถึงจะเป็นประโยชน์ขึ้นมา

แต่อย่างนี้ผู้ที่กำหนด เรากล่าวสู่ธรรมว่า “สิ่งนี้ไม่มีแล้ว แล้วการประพฤติปฏิบัติไม่ต้องมีสมาธิมากหรอก สมาธิพอสมควรมันก็ใช้วิปัสสนาได้แล้ว”...สิ่งที่เป็นวิปัสสนาไปมันเป็นโลกียะ ใจ มันเป็นความเห็นของเรา

ในเมื่อเรามีความเห็น มีความยึดมั่นถือมั่น คือมีตัวตน คือมีโลก โลภียะ สิ่งที่เป็นโลก ความคิดของโลก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ใช่อัศจรรย์อะไร สิ่งที่ว่าหยาบอย่างนี้หรอก สิ่งนี้เป็นความคิดหยาบๆ นะ ความคิดหยาบๆ เพราะอะไร เพราะฤษีชีไพร นักบวชครั้งพุทธกาล เขาก็คิดอย่างนี้ได้ เขาก็ปล่อยอย่างนี้ได้เหมือนกัน แต่ทำไมเขาไม่บรรลุธรรมละ

เพราะเขาก็คิด...อย่างสัญญา สัญญาเขาบอกแล้ว “สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ไม่มี ไม่เป็น ไม่ใช่ต่างๆ ไม่มี ไม่เป็น ไม่รับรู้สิ่งต่างๆ” สัญญาเขาก็พูดอยู่ว่าเขาปล่อยวาง ปล่อยวางเหมือนกัน “ไม่ใช่ ความคิดก็ไม่ใช่เรา สิ่งต่างๆ ก็ไม่ใช่เรา ความคิดเป็นเราก็ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ทั้งหมด” เขาปล่อยวางทั้งหมด แล้วเขาได้สิ่งใดละ เขาแก้กิเลสของเขาได้ไหม

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อเราคิดรูป รส กลิ่น เสียง เราปล่อยวางรูป รส กลิ่น เสียงขึ้นมา เห็นไหม นี่คู่ธรรมนะ เราดูความเห็นของเรา เราเข้าใจว่าเป็นธรรม เราเข้าใจว่าเราคู่ธรรม ถ้าเราคู่ธรรม เราจะเข้าไม่ถึงธรรมเลย ถ้าเข้าไม่ถึงธรรมเพราะอะไร เพราะว่าสิ่งที่ว่าเป็นสัมมาสมาธิ สิ่งที่เป็นสติปัญญาจะยกขึ้นวิปัสสนาอยู่ที่ไหน

การแข่งกีฬาอะ กีฬาบางชนิดแข่งเล่นคนเดียวแล้วเก็บคะแนน กีฬาบางชนิดเขาต้องมีคู่แข่ง มีฝ่ายตรงข้ามเป็นคู่แข่ง แล้วฝ่ายตรงข้ามที่เป็นคู่แข่งเขาก็มีเทคนิคของเขา เขาก็มีการเล่นกีฬาของเขา สิ่งนี้ในเมื่อถ้ายกขึ้นวิปัสสนา ธรรมกับกิเลสมันจะต่อสู้กันใจ ถ้าเราไม่มีธรรมกับกิเลสต่อสู้กันใจมันจะเป็นการชำระกิเลสไหม? มันก็เป็นความคิดของเรา มันไม่ใช่กีฬาเล่นคนเดียวแล้วเก็บคะแนนนะ

นักกีฬาเวลาเล่นคนเดียวแล้วเก็บคะแนน เราเล่นคนเดียวมันเก็บคะแนนของอย่างนั้นไป แต่นี้กีฬานี้ แต่มันมีกิเลส ถ้าเราเล่นกีฬาเก็บคะแนนคนเดียวได้ ได้คะแนนตลอดไป แล้วเวลากิเลสมันพลิกแพลง มันต่อสู้ มันจับใส่เรา

เราเวลาประพฤติปฏิบัติ เราถามตัวเองว่าทุกข์ไหม เวลาประพฤติปฏิบัติ ความต้องการของเราไหม เรามีความกลัวไหม เรามีความวิตกกังวลไหม นี่กิเลสเขาเป็นฝ่ายตรงข้าม เขาแหย่เราตลอด เขาทำลายการประพฤติปฏิบัติของเราตลอด แต่เราไม่เข้าใจ เพราะกิเลสเป็นนามธรรม ธรรมที่ในสิ่งที่ว่าเป็นสภาวะธรรมก็เป็นนามธรรม นามธรรมประพฤติปฏิบัติไปจนจะเห็นเป็นรูปธรรม เป็นรูปธรรมต่อเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นมานี้สมบูรณ์แบบใด สมบูรณ์แบบคือจักรของธรรมเคลื่อน

ถ้าจักรของธรรมเคลื่อน เวลาเราชำระกิเลสออกไปเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป สิ่งนี้เป็นอุปุป ธรรมมันจับต้องได้ทั้งนั้น มันมีจิตใจ จิตที่จับต้องสภาวะสิ่งนี้ สิ่งนี้แล้วปล่อยวางสิ่งนี้มา สิ่งนี้จะรับรู้มาทั้งหมดเลย นี่ถ้าเราไม่กล่าวสู่ธรรม เราประพฤติปฏิบัติของเราเป็นชั้นเป็นตอนนะ สิ่งนี้เป็นธรรมอย่างหยาบๆ ถ้าธรรมอย่างละเอียดขึ้นไป มันปล่อยวางสิ่งใดเข้ามา ปล่อยวางสิ่งใดถึงตัวมันเองก็ต้องปล่อยวางตัวของเขาเองด้วย ถ้าไม่ปล่อยตัวของเขาเองด้วย มันก็ไปกล่าวสู่ธรรมอย่างละเอียดไป

สิ่งนี้เป็นที่ครูบาอาจารย์ผ่านพ้นมาก่อน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประพฤติปฏิบัติ ธรรมมา แล้ววางธรรมไว้ เห็นไหม มรรค ๔ ผล ๔ บุคคล ๘ จำพวก บุคคล ๘ จำพวก หมายถึงจิตดวงเดียวกันแหละ มันพลิกแพลงไปไป จากปุณฺณคนหนาด้วยกิเลสนี้ไม่เกี่ยวกับ ๘ จำพวกนี้เลย เป็นปุณฺณคนที่หนาด้วยกิเลส เป็นผู้ที่เวียนตายเวียนเกิดในวัฏฏะนี้

สิ่งที่เวียนตายแล้วเกิดนี้มันก็เหมือนกับผักบุ้งไง เหมือนกับสาหร่าย ให้สัตว์มันกินเป็นอาหารไง มนุษย์เราเกิดมาเกิดตาย เกิดตาย ให้พญามารกินเป็นอาหารนะ เราจะต้องเวียนตายเวียนเกิดไปในภพ ในวัฏฏะนี้ โดยพญามารนี้บังคับขับไล่ไป เกิดมาเหมือนผักบุ้ง เหมือนกับสาหร่าย ให้เวียนตายเวียนเกิดไปวันๆ หนึ่ง นี่คือนุณฺณคนที่หนาไปด้วยกิเลสไป

แต่ถ้าเรามีความศรัทธา มีความเชื่อใจ เราเป็นชาวพุทธ เกิดเป็นชาวพุทธพบ พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอน เห็นไหม วุฒิกะของใจคนต่ำๆ เขาก็ได้แค่ทาน เขาก็ได้แค่ทำบุญกุศลของเขา ก็เป็นชาวพุทธก็ยังมีบุญกุศลขับเคลื่อนให้ใจนี้เกิดดีเกิดชั่วตามแต่บุญกุศลพาเกิด แต่ผู้ที่จะไม่เกิดไม่ตายแบบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เห็นการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย แล้วมันขอกใจ มันหาทางออกไป แต่นี่ขณะนี้ไม่มีทางออก ท่านยังแสวงหาของท่านจนมีทางออกแล้ววางทางไว้ให้พวกเรา

เราเป็นสาวก สาวกะ ผู้ได้ยืนได้ฟัง มันมีแบบมีกรรมอยู่แล้วให้เราก้าวเดิน ทำไมเราไม่  
ภูมิใจล่ะ? เราควรภูมิใจมาก แต่เพราะกิเลส เพราะสังคม กล่าวคู่กรรมไง เราถึงคลอนแคลนไปกับ  
เขา แล้วเวลาประพฤติปฏิบัติ กิเลสมันขับไสจี้ขึ้นมามันก็ทำให้ลงเสงสัย มันก็อยากจะให้เข้าเป็น  
สมาชิกของเขาไง เชื้อเขา เชื้อเขาไปอย่างนั้น แล้วเวลาประพฤติปฏิบัติมันก็คู่กรรมจากภายใน คู่  
กรรมจากความเห็นของเรา

มันคู่ไปหมดคนะ คู่มากๆ เข้า จนถึงกับโกหกตัวเองนะ โกหกว่าสิ่งนี้เป็นจริงใจ ถ้ามันกล่าว  
คู่นี้คือมันยังไม่รู้จริง มันก็คู่ของมันไปเรื่อยว่าเป็นสภาวะแบบนั้น สภาวะแบบนี้ แต่ถ้ามันโกหก  
นะ มันจะว่าสิ่งนี้เป็นความจริง สิ่งที่เราเห็นนี้เป็นธรรมขึ้นมา แล้วเวลามันเสื่อมนะ มันแปรสภาพ  
...สรรพสิ่งนี้มันเป็นอนิจจังทั้งหมด สิ่งใดที่เราเกิดขึ้น เราพยายามสร้างสมขึ้นมา มันเป็นทุน เป็น  
ความสุข เป็นความพอใจของเรา เพราะเราเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นธรรม เพราะเราคู่ แล้วเรายึดมัน เรา  
พยายามรักษาของเรา เวลาเราโกหก เราก็อ้างเชื่อ พอเชื่อเราก็ออยู่สภาวะแบบนั้น เวลามันเสื่อม มัน  
เสื่อมขึ้นมา มันหมดหัวใจนะ

คู่กรรมก็เป็นความผิดพลาดอันหนึ่ง คู่จนเข้าใจโกหกตัวเองก็เป็นอันหนึ่ง แล้วพอโกหก  
ตัวเองขึ้นมาแล้วทำอะไรล่ะ? ถ้ามีครูมีอาจารย์นะ เราต้องปรึกษาครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์  
เหมือนโคนาฬัง จะนำฬังของโคนันให้ขึ้นฝั่งให้ได้ มันถึงว่าสัปปาเยะ ๔ ครูบาอาจารย์สำคัญที่สุด  
แล้วหมู่คณะ หมู่คณะเป็นส่วนหนึ่ง อาหารเป็นส่วนหนึ่ง แล้วที่อยู่อาศัย มันเป็นสัปปาเยะที่จะให้  
เราออกประพฤติปฏิบัติ ออกให้เราก้าวเดินให้ได้

แล้วเราเกิดมา เราพบสิ่งนี้ไหม ถ้าเราพบสิ่งนี้ สิ่งนี้จะเป็นประโยชน์กับเรา แล้วเราใช้  
ประโยชน์สิ่งนี้ไหม ถ้าเราไม่ใช้ประโยชน์สิ่งนี้ เราก็คิดของเราว่า “ครูบาอาจารย์จะรู้เรื่องของเรา  
จะรู้เรื่องของเรา”...เรื่องของเราก็มียุขที่รู้ ส่วนที่รู้อันหนึ่ง แต่เราเปิดใจไหมล่ะ ถ้าเราเปิดใจนะ  
สิ่งนี้กระทบขึ้นมา...

ธรรมะมีอยู่โดยทุกภพทุกชาติ ไหว ฝนตก มันตกมาจากเพราะอะไร สิ่งที่เกิดเพราะถึงเวลา  
แล้ว มันสมควรกับมัน มันมีเหตุของมัน มันถึงตกของมันออกมา สิ่งที่เราเห็นอยู่ สภาวะธรรมนี้ เรา  
เก็บสิ่งนี้มาเป็นผลกับใจไหม ถ้าเราถามตัวเองนะว่าสิ่งนี้เป็นประโยชน์กับเราไหม สิ่งที่เขาทำนี้ถูก  
ไหม เป็นเราจะทำอย่างนี้ไหม สิ่งที่ทำขึ้นมาแล้วมันให้ผลกับเราเป็นอย่างไร สภาวะสิ่งนี้มีหมดทั้ง  
การกระทำต่างๆ มันจะมีผลไปทั้งนั้น ผลอย่างหยาบ ผลอย่างกลาง ผลอย่างละเอียด ผลอย่าง

หายๆ ก็มีคติเตือนใจ ผลอย่างกลางคือเราจะทำอย่างนั้นใหม่ ผลอย่างละเอียดมันสะท้อนใจใจนี้  
ธรรมสังเวช

เวลาธรรมสังเวช เห็นใหม่ โลกมันเป็นไปอย่างนั้น เวลาเกิดพายุเกิดความเป็นไป เกิดภัย  
ธรรมชาติ ทำไมคนต้องมาอยู่ตรงนั้นล่ะ ทำไมเขาต้องมีเหตุสภาวะแบบนั้น ทำไมเขาต้องมาตาย  
อย่างนี้ นี่พอเห็นสภาวะ ย้อนกลับมา ธรรมสังเวชใหม่

เรามีบุญกุศล เราเกิดในประเทศอันสมควร ๓ ฤดู ให้วนไปในฤดูกาลต่างๆ ให้เรามีโอกาส  
ได้เปลี่ยนแปลง ได้ฤดูหนึ่งมันก็เป็นบรรยากาศอย่างหนึ่ง เราจะตื่นตัวใหม่ ถ้าเราตื่นตัว ฤดูหนาว  
เราควรตื่นตัวใหม่ ฤดูมันเป็นประโยชน์หมดถ้าเราเก็บมาเป็นประโยชน์กับเรา นี่เราเกิดใน  
ประเทศอันสมควร แล้วใจของเรามันสมควรไหม ถ้ามันสมควร มันจะไม่คู่ มันจะพยายามทำของ  
มันโดยสัจจะนะ

สัจจะคือข้อเท็จจริง ประพฤติปฏิบัติตามข้อเท็จจริง สติเราก็เดินตามสติ สมาธิเราก็พยายาม  
สร้างสมของเราขึ้นมา ถ้าเราใช้ปัญญาอบรมสมาธิ เราใช้ปัญญา ปัญญาอย่างนี้ในการไคร่ครวญรูป  
รส กลิ่น เสียงนี้เป็นปัญญาอบรมสมาธิใจ

เหมือนนักกีฬาที่เขาซ้อมกัน นักกีฬาเขาซ้อมกัน เขาเล่นกัน เขาก็ต้องพยายามสร้าง  
พลังงานของเขา สิ่งนี้มันเป็นนักกีฬาที่ซ้อมเฉยๆ แล้วถ้าเรายกขึ้นวิปัสสนาได้ นักกีฬาลงสนาม  
แล้วไปฟอร์มในสนามนะ เราเป็นนักฟุตบอล ลงสนามไม่มีคู่แข่ง เราฟอร์ม เราเตะ เราซ้อมยิง  
ประตู มันยังได้เป็นร้อยลูกพันลูก เพราะอะไร เพราะนี่คือการเล่น ไม่มีคู่แข่งสู้ใจ แต่ในเมื่อนักกีฬา  
ฝ่ายตรงข้ามลงมา แล้วเกิดการแข่งขัน เขามีฝ่ายป้องกันของเขาตลอด

นี้ก็เหมือนกัน ถ้าจิตของเราสงบ จิตของเรามีสัมมาสมาธิ แล้วเราจะยกขึ้นวิปัสสนาใหม่  
ความว่าง รูป รส กลิ่น เสียง มันปล่อยมา มันว่างทั้งนั้นนะ ว่างอย่างนี้เป็นว่างเป็นกัลยาณปุณฺณ  
เพราะความเกี่ยวในรูป รส กลิ่น เสียงนี้เป็นบ่วงของมาร ถ้าสติปัญญาเราไคร่ครวญทัน เห็นใหม่  
ปัญญาอบรมสมาธิสิ่งนี้ เราอย่าไปดูว่าสิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้เป็นเหตุ เป็นธรรมฝ่ายเหตุที่เราจะก้าว  
เข้าไปหาธรรมอันละเอียดขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ค้นคว้าอันนี้ไว้แล้ว

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าค้นคว้าสิ่งนี้แล้ววางไว้ให้เรา เพียงแต่เราไปกล่าวสู่ตั้งแต่  
ว่าเป็นธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าหมดกาลหมดสมัยอันหนึ่ง แล้วเราประพฤติ

ปฏิบัติเข้าไป เวลาใจของเราสัมผัสใจ สัมผัสสมาธิธรรม เห็นเงาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเราปฏิบัติธรรมนะ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เห็นไหม “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต” เห็นสภาวะของใจมันปล่อยวางสิ่งนี้ละ

เวลามันปล่อยวางสิ่งนี้มันมีเหตุผลอย่างไร มันยกขึ้นเห็นกาย เห็นจิต เห็นไหม ถ้าเห็นกาย เห็นจิต มันก็เห็นนักกิพามีคู่ต่อสู้ นักกิพาคือจะต่อสู้ กิเลสกับธรรมมันต้องแข่งขันกัน มันต้องแข่งขันกันด้วยใช้ปัญญา ปัญญาของกิเลส กิเลสเป็นผู้ที่ฉลาดมาก มันจะสร้างสภาวะต่างๆ ให้เรา เห็นว่าเราเห็นสภาวะตามความเป็นจริง

เวลาเราพิจารณากาย เห็นไหม พิจารณากายภายนอกๆ กายจากสัตว์โลก เทียวป่าเข้าเห็น กายภายนอก สิ่งนั้นเป็นกายภายนอก สดสังเวชเข้ามา แล้วจิตสงบเข้ามา ยกขึ้นมาเห็นกายใหม่ หลับตาแล้วเห็นกายจากภายใน ถ้าเห็นกายจากภายใน วิปัสสนากาย เห็นสภาวะกายมันแปรสภาพของมันไปถ้ากำลังมันพอ ถ้ากำลังไม่พอ สิ่งนั้นจะอยู่คงที่ของเขอย่างนั้น เราจะโน้มนึก พยายามใช้ปัญญามาไหนมันก็ไม่ไป นี่กำลังไม่พอ

ถ้าเราวิปัสสนาอย่างนี้เราจะรู้ทันทีที่กำลังคือสัมมาสมาธิ ถ้ากำลังสัมมาสมาธิมันพอ นี่มันมีมาปฏิบัติ ความดำริชอบ ความเพียรชอบ งานชอบ สมาธิชอบ สติชอบ สิ่งนี้มันต้องสมดุลกัน สิ่งที่ดีสมดุลกัน วิปัสสนาไป กายนี้จะแปรสภาพให้เราเห็นสภาวะสิ่งนั้นไป นี่ถ้ากำลังไม่พอ สิ่งนี้ไม่เป็นไป มันก็รู้ทันทีว่าสมาธิสำคัญหรือไม่สำคัญไฉน

ถ้าสมาธิไม่สำคัญ นี่ผู้ที่ดูธรรมนะ เวลาวิปัสสนาไปมันไม่ไปไง พอมันไม่ไปก็ไม่เข้าใจ เพราะเราดูธรรม แล้วเราก็โกหกตัวเองว่าสิ่งนี้เป็นธรรม นี่จะลุ่มลูกลุ่มหลาน จะปล้ำอยู่อย่างนั้น จะลุ่มลูกลุ่มหลานจะให้กายนี้แปรสภาพให้เราเห็น เพราะเราเคยเห็นสิ่งนี้ มันก็จะไปต่อสู้ พยายามของเขา

พยายามอย่างนั้น พยายามโดยกิเลส พยายามโดยกิเลสเพราะกิเลสอยู่กับเรา กิเลสมันมีอยู่ โดยสัจจะความจริง เพราะกิเลสพาเราเกิดมา สิ่งนี้มีอยู่ในใจของเราอยู่แล้ว เวลาวิปัสสนา กิเลสมันก็หลอก กิเลสมันก็เข้ามา เข้ามาในวงปฏิบัติของเรา กิเลสมันเข้ามาพลิกเพลงวงปฏิบัติของเราให้ ลุ่มลูกลุ่มหลานโดยที่เราไม่รู้ตัวเลย นี่เวลาเราดูธรรมแล้ว กิเลสมันสวมเข้ามา เราก็จะติดข้องอยู่ อย่างนี้ตลอดไป จนกว่าครูบาอาจารย์จะชี้ออกไป

ปล่อยสิ่งนี้ทั้งหมดแล้วกลับมาใช้คำบริกรรม ถ้าพิจารณาโดยเจโตวิมุตติ จากสัทธา จิตจะต้องพิจารณากาย จะต้องพิจารณาเข้ามาแล้วให้มันปล่อยว่างเข้ามาให้สมาธิมันมั่นคง สิ่งที่มีมันคง พลังงานมันจะเกิด แล้วกลับไปวิปัสสนากายใหม่ เห็นสภาวะแบบนั้น เวลาเราฟังให้มันพอง ให้มันเนา ให้มันเปื่อย มันจะเป็นสภาวะแบบนั้นไป...ทำไมอย่างนี้ทำได้ละ? อย่างนี้ทำได้เพราะเป็นธรรม

อย่างครั้งก่อนนั้นเพราะเราสู่ธรรม เราสู่ธรรมมันถึงไม่เป็นความเป็นจริง เพราะไม่มีสมาธิมาปฏิบัติ นี่ทางอันเอก มักโคนี้ไม่เป็นไปตามความเป็นจริง แต่เวลาเรากลับมาประพฤติปฏิบัติโดยมีครูบาอาจารย์คอยชี้แนะ คอยบอกเรา แล้วเรากลับมากำหนดคำบริกรรม นี่ไม่เสียเวลา

เราว่า “เรากำหนดคำบริกรรมแล้วจะเสียเวลา เพราะขณะนี้เราใช้ปัญญาออกแล้ว ปัญญาก้าวเดินแล้ว กลับมาที่พุทโธนี้จะเสียเวลามาก” สิ่งนี้เป็นความคิดของกิเลส กิเลสจะคิดอย่างนั้น สิ่งที่เราจะขาดไป น้ำมันเราหมด เราไม่เติมน้ำมันได้อย่างไร ในเมื่อน้ำมันเราหมดข้างหน้าถ้าเราเห็นที่เติมน้ำมัน เราไม่เติม เราไปข้างหน้า ถ้าไปหมดข้างหน้าแล้วเราจะเงินรถต่อไปไหนไหม มันเป็นเรื่องที่กิเลสมันจะหลอกให้เราผิดพลาดไปตลอดเวลาเลย เราถึงเห็นที่เติมน้ำมัน เราก็ต้องเติมน้ำมันให้รถเราเติมน้ำมันในรถ แล้วเราก็จะพารถของเราก้าวเดินไป

นี้ก็เหมือนกัน เราย้อนกลับมากำหนดคำบริกรรมของเราขึ้นมาให้ได้ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ไม่เสียเวลา มันเป็นการเติมน้ำมัน สิ่งที่เราเติมน้ำมันก็เป็นประโยชน์กับเราข้างหน้านะ เราจะได้ไปยาวไปไกลกว่านั้น เพราะน้ำมันเราเต็มถึง เราไปได้ยาว ได้ไกล แล้วถ้าไปข้างหน้า ยังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง เราก็ต้องแวะเติมน้ำมันไปบ่อยครั้งเข้าๆ จนกว่าจะถึงเป้าหมายของเราไง ถ้าไม่ถึงตามเป้าหมายของเรา เราจะต้องเติมน้ำมันของเราตลอดไป ถ้าไม่เติมน้ำมัน น้ำมันหมดแล้ว เราจะไปไหนไม่ได้เลย

นี่คำบริกรรม นี่สัมมาสมาธิ มีความสำคัญอย่างนี้ ถ้าเราใช้ปัญญาวิมุตติ เราพิจารณาของเราใช้ปัญญาขึ้นมา มันก็ปัญญาใคร่ครวญเรื่องสภาวะธรรมนี้แหละ สภาวะธรรม เพราะใจมันเป็นพลังงานอันหนึ่ง เป็นธาตุรู้ มันจะแสดงตัวได้มันต้องอาศัยขั้น ๕ เกาะเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ไปทั้งนั้นเลย สิ่งต่างๆ เกาะเกี่ยว คือธรรมชาติของจิต เพราะเราเกิดมามีขั้น ๕ เห็นไหม ธาตุ ๔ และขั้น ๕ อาการของใจที่มันแสดงออก มันต้องอาศัยขั้น ๕ นี่แสดงออกไปแล้วเกาะเกี่ยวเรื่องความคิด ความเห็นออกไป นี่เป็นพลังงาน เป็นธรรมชาติของจิตที่แสดงออกอย่างนี้ แล้วถ้าเกิดความพอใจก็

เป็นสุข เกิดความไม่พอใจก็เป็นทุกข์ นี่สภาวะของเขาเป็นอย่างนี้ เราเกิดมาได้สถานะอย่างนี้ แล้วเราเอานี้เข้ามาดูใจ เราถึงเอาสภาวะธรรมเข้ามาจับสิ่งนี้

ถ้าจับสิ่งนี้ เห็นการเคลื่อนไปของจิต เกาะเกี่ยวสิ่งใดก็เป็นโทษ เกาะเกี่ยวสิ่งใดก็สิ่งที่เป็นมายา สิ่งที่เป็นมายาเราเห็นสภาวะ เห็นสภาวะอย่างนั้นมีสติพร้อมตลอดไป นี่ตามความรู้ความเห็นไปอย่างนี้ตลอดไป ถ้าสติทันจะเห็นโทษหมด แล้วจะสลัดสังเวช ทำไมเมื่อก่อนไม่เห็นอย่างนี้ เดียวนี้เห็นอย่างนี้ มันก็จะปล่อยสิ่งนี้เข้ามา ปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา นี่ธาตุรู้ปล่อยขั้น

ธาตุรู้ปล่อยขั้น เพราะมีกิเลส กิเลสตัวนี้เข้าไปในระหว่างธาตุรู้กับขั้นนี้ แล้วก็พอใจยึดสิ่งต่างๆ ไม่พอใจผลักใสก็ไม่ออก สิ่งนี้มันให้ผลสุขทุกข์อยู่กับใจตลอดไป แล้วก็ดูอย่างนี้มาตลอดว่าสิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้เป็นธรรมเพราะเข้าใจสิ่งนี้แล้วปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา...ดูใจ ดูมันไม่เป็นธรรมจริง เพราะมันเป็นธรรมฝ่ายโลกียะ สิ่งนี้ยังเป็นโลกียะอยู่ไม่โลกุตระ

ถ้าเป็นโลกียะ เราปล่อยสิ่งที่เป็นโลกียะ ความที่ไปยึด เพราะยึดนี้มีกิเลส กิเลสเข้าไปยึดพอใจมันก็เป็นสุข ไม่พอใจมันก็เป็นทุกข์ สิ่งที่เป็นสุขเป็นทุกข์นี่คือกิเลส สิ่งทีือกิเลสคือยางเหนียว ยางเหนียวเชื่อมโยง เชื่อมระหว่างธาตุรู้กับขั้นเข้าด้วยกัน เราวิปัสสนา เราใช้ปัญญาอบรมสมาธิ เราใช้ปัญญาไล่ตอนสิ่งนี้เข้ามา มันเห็นโทษมันก็เริ่มปล่อย ปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา ปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา สิ่งนี้จนปล่อยวางขาด พอลาออกไป นี่เป็นกัลยาณปุถุชน

สิ่งที่เป็นกัลยาณปุถุชน ธาตุกับขั้นมันขาด มันปล่อยวางกันชั่วคราว สิ่งทีมันปล่อยวางกันชั่วคราว สิ่งทีมันเป็นกิเลสอยู่ มันยังอยู่ในธาตุนั้น สิ่งทีอยู่ในธาตุนั้น ถึงต้องจับขั้นอันเดิม เพราะตัวธาตุนี้แสดงตัวเองไม่ได้ มันต้องผ่านขั้น สิ่งทีผ่านขั้น ถ้าเราจับขั้นนี้ได้ นักกีฬาที่ลงสนามแล้วมีคู่ต่อสู้ใจ นักกีฬาลงสนามแล้วไม่มีคู่ต่อสู้ คู่ต่อสู้ไม่มา เราก็อ้อมในสนามของเรา เราว่าเราเก่งมาก เราทำคะแนนของเราได้ตลอดเวลา เพราะไม่มีกิเลสคู่ต่อสู้

เพราะมันพิจารณาปัญญาอบรมสมาธิแล้วปล่อยวางเข้ามาๆ ขณะที่ปล่อยวางเข้ามาแล้วเราจับขั้นอันใหม่ นี่คือคู่ต่อสู้ใจ กิเลสมันอยู่ตรงนี้ กิเลสมันอาศัยสิ่งนี้ มันยึดระหว่างขั้นกับจิตนี้เป็นทางเดินของเขา ทีนี้พอเราจับขั้นนี้ได้ใหม่ กิเลสมันก็ต้องพยายามพลิกแพลงเพื่อจะรักษาสถานะของเขาไว้ในหัวใจนี้ ให้สิ่งนี้เป็นทางเดินของเขา ระหว่างอวิชชา ถ้าพลังงานตัวนี้อาศัยผ่านขั้นนี้ แล้วกิเลสอาศัยสิ่งนี้เป็นทางเดินตลอดไป แล้วเราจับสิ่งนี้วิปัสสนา นั่นคือคู่ต่อสู้ใจ

พอมีคู่ต่อสู้ขึ้นมา ถ้ากำลังเราพอ เทคนิคเรามี พลังงานเรามี เป็นนักกีฬาที่มีกำลังแข็งแรง แล้วทักษะของเราดีด้วย เราจะสามารถทำประตูของคู่ต่อสู้ได้ เห็นไหม ถ้าทำประตู คือว่าเรา วิเคราะห์ไปเห็นสภาวะแบบ เห็นสภาวะความคิดขั้น ๕ ขั้น ๕ ความคิดนี้คืออะไร? ความคิดนี้เป็นรูปของจิต สิ่งที่เป็นรูปของจิต รูปนี้ประกอบไปด้วยอะไร? ประกอบไปด้วยเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เราใช้ปัญญาแยกออกไปอย่างนี้

เพราะว่ากิเลสมันยึดสิ่งนี้เป็นรูป เป็นความรู้สึกทั้งหมด ถ้าปัญญาดีสิ่งนี้แตกออกไป นี่ ความคิดอันหนึ่งมันสำเร็จรูปมาแล้วเป็นรูปธรรม ที่ว่าใจนี้เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ จับต้องไม่ได้ เพราะเขากาวนาไม่เป็นใจ ถ้าเขากาวนาเป็น เขาจับสิ่งนี้ได้ จับรูปของใจ จับรูปนะ จับความรู้สึกเป็นรูปขึ้นมาเลย แล้วจับนี้ตั้งไว้ แล้วแยกออกไป สิ่งใดเป็นเวทนา? คือความพอใจ และความไม่พอใจ แต่เดิมเราเป็นรูป เป็นความคิดขึ้นมา พอใจไม่พอใจเราก็คือจิตของเรา แต่ขณะที่เรามี ปัญญา ความพอใจนี่ก็เป็นสุขเวทนา ความไม่พอใจก็เป็นทุกข์เวทนา เวทนาอย่างนี้เกิดขึ้นมา อะไรพอใจแล้วสิ่งใดรับรู้? คือวิญญาณ วิญญาณในขั้น ๕ รับรู้สิ่งนี้ แล้วเกิดสังขารปรุงแต่ง มันก็ หมุนไปรอบหนึ่ง รอบหนึ่ง อยู่อย่างนี้ตลอดเวลา

ถ้าเราวิเคราะห์ มันจะปล่อยวางสิ่งนี้ขาด ขั้น ๕ จะแตกทำลายออกจากกัน สิ่งที่ยังขั้น ๕ แตกทำลายออกจากกัน เราก็ค้นหากิเลส เราก็ค้นหาแก่นขึ้นมา สิ่งที่เป็นแก่นนั้น ถ้าเราดูธรรม อย่างนี้ เราไม่กาวนาซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพราะเราดูใจ สิ่งที่อยู่คือสภาวะธรรมมันเกิด แต่ไม่ถึงเป้าหมาย ถ้าไม่ถึงเป้าหมาย เราจะดูธรรมไม่ได้ เราจะต้องประพฤติปฏิบัติธรรมตามข้อเท็จจริงแล้วแต่อำนาจ ความสำเร็จของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ

จิตผู้ที่มีบุญญาธิการสร้างอำนาจนามา จิปปาปัญญา เวลาวิเคราะห์ไปทะลุแบบองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาถึงยามสุดท้าย เห็นไหม อาสวักขยญาณทีเดียวกิเลสขาดออกไป จากใจทั้งหมดเลย นี่จิปปาปัญญาจะไปได้เร็วมาก ถ้าเราประพฤติปฏิบัติมา ถ้าอำนาจนามาของเราจะต้องซ้ำแล้วซ้ำเล่า เราก็ค้นหาซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซ้ำคือวิปัสสนา มันปล่อยก็ปล่อยไป เราไม่ดู

ถ้าเราดูว่า “เรารู้ธรรม สภาวะธรรมนี้เกิดขึ้นมากับเราแล้ว จิตว่างหมดเลยนะ ปล่อยวางหมด”...ชั่วครู่ไรเงิ กิเลสโดนสภาวะธรรมประหารประหาร มันจะหลบซ่อนนะ หาที่หลบที่ซ่อนเข้ามาในหัวใจเรานั้นละ มันไม่หลบซ่อนที่ไหนหรอก เพราะมันเป็นนามธรรมอยู่กับใจ มันจะไม่ไป หลบซ่อนในตึก ในแก้วแหวนเงินทองที่ไหน มันไปไม่ได้ เพราะมันเป็นสิ่งมีชีวิตอยู่กับใจเรา

ในเมื่อมันปล่อยวาง กิเลสมันก็หลบซ่อน มันก็ว่าง ว่าง...ความว่างอย่างนี้กับความว่างในสมณะมันต่างกัน ความว่างอย่างนี้เพราะเราวิปัสสนาเข้ามา นี่คู่ต่อสู้กับกิเลส ซ้ำตามข้อเท็จจริงของใจดวงนั้น ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนถึงที่สุด ถึงเป้าหมาย เห็นไหม กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ จะต้องขาดออกจากกัน สิ่งที่ขาดออกจากกัน “จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส จิตเดิมแท้นี้หมองไปด้วยกิเลส” มันจะเห็นสภาวะตามความเป็นจริงใจ

แต่ถ้าเราวิปัสสนาเข้ามาโดยสมณะ โดยปัญญาอบรมสมาธิ “จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส” ก็ใสอยู่อย่างนั้นใจ ถ้าใสอยู่อย่างนั้น ในวงการปฏิบัติ จิตที่ใสคือจิตที่บริสุทธิ์ จิตที่บริสุทธิ์มาเกิดทำไม แต่เวลาเราผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส ใสขนาดไหนเป็นความว่าง เป็นความใสสะอาด ใสสะอาดของเขา ใสสะอาดโดยที่กิเลสมันหลบซ่อนอยู่ในใจ

แต่ขณะที่เราประพฤติปฏิบัติ ขณะจิตที่มันเปลี่ยน “จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส จิตเดิมแท้นี้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส” การข้ามพ้นกิเลส ขณะจิตที่มันพลิกออกมา นี่จิตเป็นจิต กายเป็นกาย ทุกข์เป็นทุกข์ ปล่อยออกจากกันออกมา สิ่งมีอยู่ สภาวะจิตรับรู้อยู่ สิ่งนี้ปล่อยมา มันจะว่างหมด สิ่งที่ขาด ขาดอันนี้ขาดตามความเป็นจริงใจ นี่ไม่ใช่ธรรม นี่คือสภาวะธรรมที่ว่า เอโก ชัมโม ธรรมอันเอก เอกของพระโสดาบันใจ

พระโสดาบันปล่อยอย่างนี้ขึ้นมาแล้วเป็นเอกอันนี้ เข้าใจธรรมตามความเป็นจริง แต่ทุกข์อันละเอียดมันก็แสดงตัว เราก็ต้องย้อนกลับ สิ่งที่ย้อนกลับ ยกขึ้นวิปัสสนาซ้ำเข้าไป ซ้ำเข้าไป สิ่งที่ซ้ำเข้าไปเพราะจิตที่ละเอียดขึ้นไป สมาธิต้องละเอียด ปัญญาอย่างหยาบ กิเลสอย่างหยาบ มันหลอกเรามา เราก็ล้มลุกคลุกคลาน ปัญญาอย่างกลาง อย่างละเอียด อย่างละเอียดสุดในหัวใจ

นี่มรรค ๔ ผล ๔ บุคคล ๘ จำพวก จากปุณฺณคนหนาด้วยกิเลส เหมือนกับผักนึ่ง เหมือนกับให้สัตว์กินไปชาติหนึ่งๆ เวียนตายเวียนเกิดในวัฏฏะ ต่อไปนี้มันจะเป็นสิ่งที่ไม่เป็นผักนึ่ง ไม่เป็นสิ่งอาหารที่ให้กับเต่ากับปลา มันกินอีกแล้ว เห็นไหม จะเกิดจะตายก็อีก ๗ ชาติ แต่มีสติมีสัมปชัญญะ จะต้องล่วงพ้นจากกิเลสชาตินี้ เพราะเราจะดีเหลือ เหล็กที่มันร้อน มันยังแดงอยู่ เราต้องดี ศรัทธาความเชื่อ ความเชื่อความมั่นคงของเรามีอยู่ เราต้องยกขึ้นวิปัสสนาต่อไป สิ่งที่วิปัสสนาต่อไปนี่ย้อนกลับเข้าไป ก้าวเดินขึ้นตามธรรม

ศีล สมาธิ ปัญญา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ตามความเป็นจริงแล้วว่าศีล สมาธิ ปัญญา ให้เราก้าวเดินตามศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าเราก้าวเดิน ศีล สมาธิ ปัญญา นี่สมาธิอย่าง

ละเอียดขึ้นไป สดอย่างละเอียดขึ้นไป จับกายกับจิตนี้ออกไคร่ครวญ ถ้าจับกายกับจิตนี้ออกไคร่ครวญ...ก็เราไคร่ครวญมาแล้ว เราเข้าใจแล้ว มันก็หมดไปแล้ว สิ่งทั้งหมดไปแล้ว มันเป็นขั้นตอนหนึ่ง สิ่งที่เราเติมน้ำมัน เพลารถเราวิ่งไป น้ำมันมันพร่องไปในถัง เราก็รู้ที่อยู่ อันนี้ก็เหมือนกัน ในเมื่อสิ่งเราไคร่ครวญ วงรอบหนึ่งๆ มันก็เป็นพลังงานอันหนึ่ง ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนถึงกับมันปล่อยวางออกมาอย่างนี้ มันถึงเป้าหมายแล้วก็ปล่อยวางออกมา แต่เป้าหมายอันต่อไปมันก็มีเป้าหมาย

ถ้ามีเป้าหมาย มีที่กระทำ เราต้องเห็น เพราะสิ่งนี้อยู่ในใจ สิ่งนี้จะมีควมว่างขนาดไหน กิเลสมันก็อยู่ในความว่างนั้น ถ้าความว่างสิ่งนี้มีอยู่ เราก็ต้องให้ความว่างนี้ยกขึ้นวิปัสสนา เห็นคู่ต่อสู้ เห็นการต่อสู้ของกิเลส ธรรมกับกิเลสจะเกิดขึ้นในหัวใจ การต่อสู้ เวลาปัญญามีปัญญามาก มันจะไคร่ครวญสิ่งนี้เข้ามา มันจะไคร่ครวญสิ่งนี้ เราจะเห็นความเป็นไป

นี่ถ้าเป็นความสนุกเพลิดเพลิน มันก็เป็นความสนุกเพลิดเพลินเพราะมันเป็นธรรม แต่ถ้าเวลามันทุกข์ยาก เห็นไหม งานการกระทำมันเป็นงาน พลังงานต้องใช้ทั้งนั้นนะ ความทุกข์ความยากเกิดแน่นอน ทุกข์ที่จะข้ามพ้นกิเลสนะ ทุกข์ของโลก ทุกข์ประจำโลกเขาก็ต้องอาศัยพลังงานของเขา แต่ทุกข์อันนี้ ทุกข์ อริยสัจ ทุกข์เป็นความจริงอันหนึ่ง แต่ความจริงอันนี้เป็นความจริงในอริยสัจ เป็นความจริงในมรรค ๗ มักเกิดขึ้นจากใจนะ

ปัญญามันต้องพลิกแพลง ถ้าไม่พลิกแพลง เวลากิเลสมันน้อยเนื้อต่ำใจนะ ถ้ากิเลสมันน้อยต่ำใจ มันจะทำให้เราน้อยเนื้อต่ำใจด้วย แต่มันเป็นผลกับมัน มันว่ามันน้อยเนื้อต่ำใจ เพราะว่ามันทำแล้วเป็นความทุกข์ แต่ความจริงคือว่ามันต้องการให้คลาย

ตัวใจ ทุกดวงใจ ตัวใจเป็นตัวกลาง แต่กิเลสมันอยู่ในใจขึ้นมา มันก็หลอกให้เราคิดผิด แต่เราใช้ธรรมขึ้นมา เห็นไหม สภาวธรรมเวลาเกิดขึ้นมา เวลามันทุกข์มันยาก เวลาเกิดเวลาตาย ทุกข์มันมีความหมาย มันมีสแปดปวดเจ็บร้อนมากกว่านี้มาก การประพฤติปฏิบัติกับความทุกข์อย่างนี้ เพื่อจะพ้นจากทุกข์ มันเป็นความทุกข์ที่ควรกระทำ เป็นความทุกข์ที่เราพอใจทำ ถ้าเราพอใจทำนะ เราก็เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาโดยมีสติสัมปชัญญะ

ถ้าสติสัมปชัญญะเรามี เราจะย้อนกลับมาได้ตลอด ถ้าทวนกระแสเข้ามาจับกิเลสได้ มันก็เห็นกายกับจิต ถ้าเห็นกายกับจิต พิจารณาเวทนาก็ได้ พิจารณาจิตก็ได้ พิจารณาธรรมก็ได้ แต่ความพลิกแพลงของกิเลสมันจะละเอียดอ่อนมาก ละเอียดอ่อนจนที่เราจะคิดว่าเราเชื่อมั่นใจ ถ้าเราเชื่อ

มันเราก็กลิ้งลูกคลุกคลาน ล้มลูกคลุกคลานนะ กิเลสชนะหนหนึ่ง การต่อสู้กันนี้ในหัวใจของเรา ระหว่างกิเลสกับธรรมมันต่อสู้กัน เราจะเป็นผู้รับรู้เลย

ถ้าผู้ธรรม เราจะเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นธรรม เราก็อใจไปพักหนึ่ง อใจในความปล่อยวางอันนั้นพักหนึ่งๆ แต่สิ่งที่มีอยู่ เหมือนกับโรค ถ้ามีเชื้ออยู่มันก็แสดงตัวของมัน ถ้าวันไหนแสดงตัวของมัน มันเป็นความทุกข์ เราจะเห็นว่าเราผิดพลาดแล้ว ถ้าเราผิดพลาด เราก็ก่เริ่มต้นของเราใหม่ สิ่งนี้ต้องเริ่มต้นของเราใหม่ คนประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ไม่ผิดเลยไม่มี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๖ ปี ผิดพลาดมาขนาดไหน แต่ผิดพลาดมา ๖ ปี เริ่มสุดท้ายก็เพราะอำนาจวาสนา ธรรมมันละเอียด มันไม่มีใครรู้ได้หรอก เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะรู้เอง แล้วก็วางธรรมให้เราก้าวเดิน

แต่ขณะที่กิเลสมันหลอกเรา เพราะกิเลสมันมีกำลังมากกว่า พอมันหลอกเรา เราก็กลิ้งลูกคลุกคลานไปกับมันหนหนึ่ง พักหนึ่ง แต่ในเมื่อถ้าเราพลิกกลับมา เราก็ก่มีอำนาจวาสนา อำนาจวาสนา เพราะว่าสิ่งที่เราเห็นความเห็นผิดพลาด เป็นอกุศล เป็นความผิด เป็นธรรมฝ่ายดำ เราพยายามสร้างธรรมของเราขึ้นมาเป็นธรรมฝ่ายขาว ถ้าเป็นธรรมฝ่ายขาว แล้วก็เทียบธรรมในพระไตรปิฎก

๑. ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นความจริงแน่นอนอยู่แล้ว

๒. ความเห็นของเราจากภายในเทียบเข้าไป มันจะซึ่งใจมาก ซึ่งใจว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เอกมาก หนึ่งไม่มีสอง พุทธแล้วหนึ่งไม่มีสอง ต้องเป็นความถูกต้องไปตลอด

แต่กิเลสในใจของเรามันพลิกแพลง มันเปลี่ยนเรากลิ้งลูกคลุกคลาน แล้วเราก็ก่ใช้ธรรมของเรา เห็นใหม่ ในการประพฤติปฏิบัติ ในการที่เราใช้ปัญญาใคร่ครวญ จะเอากำลังใจมาเพื่อชำระกิเลส กำลังใจของเราถ้ามันเหนือกิเลส กิเลสมันต้องอ่อนตัวลง ถ้ากิเลสอ่อนตัวลง ธรรมมันก็ก้าวเดินได้ง่ายขึ้น ก้าวเดินได้ง่าย ปัญญาที่ออกก้าวเดิน วิปัสสนาไป เห็นใหม่ ธาตุเป็นธาตุ ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ ปล่อยกันตามความเป็นจริง พิจารณากายขึ้นมา มันจะปล่อยตามความเป็นจริง ขาดออกไป กายกับจิตนี้ขาดโดยสัจจะความเป็นจริง วางหมดเลย วางขนาดนี้ว่างมาก เพราะกายเป็นโพธิ จิตเป็นกระจกใจ ว่าง โลกนี้ราบเป็นหน้ากลอง ไม่มีสิ่งใดจะเข้ามาจับเกี่ยวใจดวงนี้เลย มีความสุขอยู่มหาศาลเลย นี่ธรรมอันนี้เกิดขึ้นมาจากใจนะ

ใจของสัตว์โลกผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยากหรือสัตว์ชนสัตว์ ถ้าผู้ที่ประพฤติปฏิบัติหรือตัวเองได้ ขนตัวเอง เห็นไหม หรือสัตว์ชนสัตว์ สัตว์เป็นผู้ข้อง คือจิตของเราเป็นผู้ข้องมีกิเลสอยู่ เราใช้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแผนที่เครื่องดำเนินนะ

แต่ขณะที่ประพฤติปฏิบัติคือธรรมของเรา ธรรมในหัวใจดวงนั้น ใจดวงนั้นเห็นมัจฉาที่มันหมุนออกไปจากใจ แล้วมันทำลายกิเลสออกไปจากใจ สิ่งนี้เป็นสัจจะความจริง เป็นข้อเท็จจริงในใจดวงนั้น ถ้าใจดวงนั้น สิ่งนี้คือใจที่ไม่กล่าวต่อธรรม จะเคารพองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้ธรรมอย่างนี้ได้อย่างไร แล้วเราก็ประพฤติปฏิบัติขึ้นมาจนเป็นสมบัติของเราละ สมบัติของเราเพราะมันเป็นอกุปปรกรรมไง สิ่งนี้จะอยู่ในดวงใจตลอดไป

แต่ถ้าสูงขึ้น เราก็กกล่าวต่อธรรมอันละเอียด สิ่งอันละเอียดเพราะมันว่าง มันปล่อยวางมาก ความว่างเป็นขั้นเป็นตอน ว่างแบบสมณะส่วนหนึ่ง ว่างแบบสัมมาสมาธิส่วนหนึ่ง ว่างแบบพระโสดาบันส่วนหนึ่ง ว่างแบบพระสกิทาทส่วนหนึ่ง ว่างแบบพระอนาคามีอีกส่วนหนึ่ง ยิ่งลึกกลับมาก ลึกกลับเพราะพระอนาคามีหลายชั้น ความว่างอันนี้มันจะละเอียดอ่อนเข้าไป กามราคะหมดแล้ว มันก็ยังมี ความว่าง เศษส่วนของกาม เศษส่วนของต่างๆ มันจะมีอยู่อย่างนั้นตลอดไป

แล้วความว่างของพระอรหันต์ละ ความว่างมันก็มีขั้นมีตอนนะ เราคิดว่าเรามีความว่าง สิ่งนี้เป็นความว่าง แล้วมันเป็นความจริงใจ ต่อธรรมอย่างละเอียด มันก็ดูไปเรื่อยๆ นะ ถ้ามันต่อธรรม มันก็ว่าเป็นความว่าง ถ้าเป็นความจริงนะ เราต้องสิ่งที่ว่า เรามีความเฉาไหม มีความหมองเศร้าในหัวใจไหม ถ้ามีความหมองเศร้าในหัวใจ นี่ความกระทบอันนี้เกิด สิ่งที่มีจับตรงนี้ไปนี่กามราคะ สิ่งที่เป็นกามราคะนะ ถ้าพิจารณากายสิ่งนี้เป็นอสุภะ มันจะเป็นอสุภะอสุภะเพราะจรตนิสัย

เหมือนว่าชานา ชาวไร่ ชาวนา แล้วแต่จรตนิสัย ถ้าเป็นชาวนาก็ชำนาญการของการทำแบบชาวนาไป ถ้าเป็นชาวสวนก็ชำนาญการแบบชาวนาไป จิตที่มันเห็นนะ เห็นกาย เห็นจิต พลิกแพลงไป ถ้าเห็นจิต กามราคะเราก็ใคร่ครวญของเราไป ใคร่ครวญนะ กำลังมหาศาล ผู้ที่ทำงานเป็นชาวนา เขาชำนาญของเขา เขาจะคำนวณได้เลยว่าเอาน้ำเข้าได้ขนาดไหน จะหว่านปุ๋ยเมื่อไหร่ จะเก็บเกี่ยวได้อย่างไร ถ้าฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลของเขาจะได้ผลของเขา โดยที่เพราะเขาทำมาตั้งแต่เริ่มต้นมีชีวิต ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้เฒ่าผู้แก่

นี่เหมือนกัน ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเข้าไปถึงกามราคะ มันก็ผ่านประสบการณ์จากชั้นจากตอนเข้ามา มันก็ต้องพลิกแพลงด้วยปัญญาใคร่ครวญอย่างมหาศาล เพราะมันเป็นมหาสติมหาปัญญา สิ่งนี้เป็นมหาสตินะ สติที่ละเอียดอ่อนมาก รู้ความเคลื่อนไหว จิตพลิกแพลง จิตมีความคิด สติมันจะทันตลอดเลย มันจะทันตลอด ขนาดที่ว่าขนาดอยู่ในหมู่ในขณะที่มันยังต้องการเวลาเป็นของส่วนตัวนะ เสียงที่หมู่คณะคุยกัน เสียงการพูดที่กระทบกันมันจะไม่พอใจมาก เพราะมันต้องการความสงบ ต้องการความละเอียดอ่อน

เหมือนกับผู้ที่เขาออกสำรวจ เห็นไหม นักสำรวจออกสำรวจ อ่านแผนที่แล้วออกสำรวจทางโบราณคดี เวลาเขาขุดค้นไป เขาพยายามต้องค่อยๆ ขุดค้นนะ เพราะสิ่งนั้นมีคุณค่ากับเขามาก สิ่งที่เป็นกระเบื้องชิ้นหนึ่งก็แล้วแต่ อายุของมันเป็นพันๆ ปี เป็นล้านๆ ปี เขาต้องพยายามค่อยๆ รักษาสິงนี้ กลัวสิ่งนี้จะชำรุดทรุดโทรมไป นี่เวลาปัญญามันเกิด มันเกิดอย่างนั้นนะ มันแสวงหา มโนคติของมัน มโนคติพลิกแพลงของมัน

แต่ถ้าเป็นพ่อค้านะ พวกโจรพวกขโมยเขาจะไปลักของเก่าขาย เขาขุดของเขาโดยที่เขาไม่สนใจหรอก เขาต้องการสิ่งนี้อะไปขายเป็นเงินเป็นทองของเขาเท่านั้น นี่เวลากิเลสมันพลิกแพลง ปัญญาของเรามันพลิกแพลงว่าปัญญาอย่างนี้ ใคร่ครวญอย่างนี้ ใคร่ครวญแล้วก็ปล่อย นี่มันเป็นขโมย มันเป็นโจร นี่กล่าวสู่ธรรม แล้วก็โกหกใจ โกหกตัวเองว่าสิ่งนี้เป็นธรรม มันก็จะจมนอนเนืองอย่างอย่างนั้น เวลามันคิด มันคิดอย่างอย่างนั้น

เวลาจิตเวลาที่มันออกวิปัสสนา เราเข้าใจว่าเป็นสภาวะธรรม เราใช้สมถะขึ้นมาให้เกิดพลังขึ้นมา ให้กำลังขึ้นมา แล้วเราใช้ปัญญาของเรา คือเทคนิคการเล่นของกีฬาหรือใช้ปัญญาของเรา ใคร่ครวญ ถ้าเราทำด้วยความไม่รอบคอบ เราทำด้วยความของเราโดยใจของเราไม่รอบคอบ สิ่งนี้มันจะไม่ได้ประโยชน์ของเรา มันจะเป็นการติดข้องไปอย่างนั้น

ถ้าเราใช้ของเราด้วยความรอบคอบ เหมือนกับนักโบราณคดีเขาใคร่ครวญของเขา เขาพยายามรักษาของเขา เพราะเขาอ่านประวัติ เราอ่านประวัติ เราไม่กล่าวสู่ธรรมตั้งแต่ที่แรก เห็นไหม เราเชื้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราก็ตระพฤติปฏิบัติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป เวลามันละเอียดขนาดไหน เราก็ต้องใคร่ครวญของเรา มันจะให้เข้าใจแล้วว่าง ปล่อย แล้วว่าง ว่างขนาดไหน ถ้าว่างอย่างมันคิด แล้วเวลามันเลื่อมขึ้นมาเนะ เราก็ต้องนับหนึ่งใหม่ นับหนึ่งใหม่ สิ่งนี้มันจะสอนตัวเองนะ

ถ้ามันหลง มันเข้าใจผิด มันหลงไป สิ่งอย่างนี้มันสุดวิสัย เพราะกิเลสมันมีอำนาจมากกว่า แต่ถ้าวเผลอเล็ดสลับ เราดูของเรา สิ่งนี้ไม่ใช่หลง เป็นความเข้าใจผิดของเรา เราถึงต้องตั้งสติดีๆ ใจเราอย่าไปหลง สิ่งที่ตั้งเป้าหมายมันจะมีสัจจะความจริง

วิปัสสนา เห็นไหม อสุภะ พิจารณาอสุภะ กำลังพอมันจะแปรสภาพของมันตลอดไป แล้วมันจะโกล้เข้ามา ดิ่งเข้ามา จนถึงเข้าถึงดวงใจ มันจะครื้น! จากใจนะ วิปัสสนากาม สิ่งที่เป็นกาม มันเป็นกามได้อย่างไรถ้าใจมันไม่คิด ปฏิฆะ คือความพอใจของมัน สิ่งที่มีมันเป็นความพอใจของมัน สิ่งนี้มันมีอยู่ในหัวใจนะ มันเป็นเชื้อ มันเป็นเชื้ออยู่ในใจ มันถึงเป็นแม่ทัพที่ว่าขับไสให้จิตนี้เคลื่อนไป ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นสิ่งที่ว่าสัตว์โลกนี้เบื่อหน่ายมาก สิ่งนี้ไม่ควรมิกับเรา นี่ความหลง เราก็ไม่น่าหลง ความโลภ เราจะโลกไปไหน บังคับเครื่องอาศัยเราก็มีอยู่แล้ว เราจะไม่โลกไปหาสิ่งใด แต่มันก็โลกของมันนะ นี่ก็สะสม นั่นก็สะสม

สะสมไว้เป็นของเราหรือสะสมไว้เป็นของสงฆ์เป็นของหมู่คณะ นั่นถ้าเป็นธรรมมันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ถ้าว่าสะสม เราก็จับผิดเขาไปหมดละ คนนั้นก็สะสม คนนี้ก็สะสม สะสมเพื่อใคร? สะสมเพื่อเราหรือ มันไม่ได้สะสมหรอก ผู้มีธรรมนะ เพราะอะไร เพราะเขารักษากัลมัสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม ได้ลาภมหาศาลนักก็เจือจางกับหมู่คณะ กับสิ่งนั้นเป็นไป

การสะสมจากภายนอก มันคิดนะ กิเลสมันพลิกไปได้ตลอด ถ้ามันเป็นสะสมอย่างนั้น มันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องกิเลส แต่ถ้าของเราละ เราพิจารณาของเรา พิจารณาเข้ามา ปัญญามันใคร่ครวญเข้ามา ใคร่ครวญเข้ามา จนถึงใจ ปฏิฆะ เกิดความคิดความพอใจ กามราคะมันก็ตามมา ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันก็เกิดตรงนี้ไง เพราะมันขัดใจมันถึงโกรธมาก แต่ถ้ามันได้มันก็หลงไป มันเกิดจากอะไร? เกิดจากขันธอันละเอียด มันวิปัสสนาใคร่ครวญไป ถึงที่สุด มันครื้นเหมือนกัน ปล่อยางเหมือนกัน สัจจะตามข้อเท็จจริงต้องปล่อยางสิ่งนี้เป็นตามความเป็นจริง นี่ฝึกซ้อมสิ่งนี้เข้าไปมันจะปล่อยางเข้ามา จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส จิตเดิมแท้นี้ข้ามพ้นกิเลส นี่มันผ่องใสมาตลอด ผ่องใสๆ มา

เวลาผู้ที่พูดเปรียบเทียบธรรมนี้ ถ้านิพพานคือเกาะคือดอน จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส จิตเดิมแท้นี้ข้ามพ้นกิเลส ปล่อยางสิ่งต่างๆ เข้ามา ถ้าวานิพพานเป็นเกาะเป็นดอน ก็มันผ่องใสไป เพราะมีตัวจิตใจ...นี่กล่าวธรรมอันละเอียดมากนะ

จิตเดิมแท้มีสองใจ จิตเดิมแท้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส เพราะข้ามพ้นกิเลสแล้ว มันก็ต้องไม่มีเกาะ ไม่มีติดอนัตตา ถ้ามันมีเกาะมีติดอนัตตา แสดงว่าติดใจ ติดในธรรมอันละเอียดนั้น ถ้าติดในธรรมอันละเอียดนั้น มันก็ทำให้จิตนี้ต้องเกิดบนพรหมแน่นอน ถ้าไม่เกิดบนพรหมมันต้องย้อนกลับตีย้อนกลับเข้ามาดูใจดวงนี้ ถ้าใจดวงนี้ย้อนกลับขึ้นมา นี่มันเป็นความมหัศจรรย์นะ ระหว่างขั้นกับจิต เรายังค้นคว้าแทบเป็นแทบตายกว่าเราจะก้าวเดินขึ้นมาเป็นขั้นเป็นตอน แต่ถึงที่สุดถ้าไปเจอตัวของจิตนะ จิตมันต้องรู้ตัวมันเอง สภาพะสิ่งที่มันเห็นตัวมันเอง ถ้าเห็นสภาพะสิ่งนี้ มันจะตื่นตื่นมาก

ความค้นคว้า การค้นคว้าหา นักโบราณคดีเขารู้ว่าที่ตรงไหน เขามีสิ่งที่ว่ามีคุณค่าของมีค่าอยู่ เขาพยายามรักษา พยายามค้นคว้า พยายามรักษาสິงนั้นเพราะกลัวสิ่งนั้นมันจะเสียหายไป นี่ก็เหมือนกัน ถ้าไปเจอสิ่งนี้ สิ่งนี้เราเข้ามาเจอตัวเราเอง นี่คือตัววิชา สิ่งนี้คือตัววิชา แล้วมันก็พาคุณธรรมมา กล่าวคุณธรรมตั้งแต่ภายนอก เพราะมันเป็นอวิชา กล่าวคุณธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยากจะสะดวกอยากจะสบาย ปฏิเสธสิ่งที่จะเป็นคุณประโยชน์กับเป็นธรรมทั้งหมด แล้วก็ไปยึดสิ่งที่เป็นโทษทั้งหมด แล้วก็ทำให้ล้มลุกคลุกคลานมาทั้งหมด ประพฤติปฏิบัติเข้าจนมาถึงตัวมันเอง เห็นไหม มันก็มาสู่ตัวมันเองอยู่ข้างใน

นี่ถ้าย้อนกลับเข้ามา พอจับสิ่งนี้ได้ เป็นความมหัศจรรย์ของใจดวงนั้น เพราะใจดวงนั้นเจอตัวพญามาร สิ่งทีพญามารนั้นครอบคลุมจิตดวงนี้ แล้วพาจิตดวงนี้ตายเกิดตายเกิดในวัฏฏะมาตลอด แล้วเราเข้าไปรื้อค้นเข้าไปถึงตัวของพญามาร เห็นไหม โปรแกรมในชีวิตของจิตดวงนี้ เพราะอันนี้มันเป็นตัวโปรแกรม แล้วมันทำให้จิตดวงนี้ต้องออกไปตามอำนาจของกรรม

ถ้าสร้างคุณงามความดีมาขนาดนี้ พิจารณาจนปล่อยวางขั้นออกมามีทั้งหมดขนาดนี้ เกิดก็ต้องไปเกิดบนพรหม เพราะมันมีโปรแกรมของมันอยู่ มันยังไม่ได้ทำลายสิ่งนี้หมด แล้วถ้าเราจับตรงนี้ได้ แล้วเราพลิกตัวนี้ออก นี่สิ้นกระบวนการทั้งหมด “จิตเดิมแท้มีสองใจ จิตเดิมแท้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส” สิ่งทีข้ามพ้นกิเลส แม่น้ำแต่ละสาย ทีไหลลงสู่ทะเล แม่น้ำแต่ละสาย ชื่อของมันมีทุกสาย พอลงไปในทะเลไปแล้วไม่มีชื่อ

เห็นไหม “จิตเดิมแท้มีสองใจ” พอข้ามพ้นกิเลสไปแล้วมันไม่มีชื่อ ไม่มีเกาะ ไม่มีติดอนัตตา มีสิ่งใดเป็นสมมุติที่ออกมาพูดกันได้ เพียงแต่ครูบาอาจารย์ผู้มีธรรมพยายามจะอธิบายว่าสิ่งนี้มีอยู่ มีอยู่เพราะอะไร เพราะจิตดวงทีพ้นจากกิเลสนั้นมันยังดำรงธาตุขันธ์อยู่ สิ่งทีดำรงธาตุขันธ์อยู่

มันเป็นวัตถุที่เราเห็นได้เลย เพราะความรู้สึกของใจดวงนั้นอยู่ในร่างกายของครูบาอาจารย์นั้น นี่  
 สิ่งนี้มีอยู่ ถ้าไม่มีอยู่ สิ่งใดเป็นผู้ที่พูดออกมา กิริยาเคลื่อนไหวออกมา เพราะร่างกายเคลื่อนไหว  
 ไม่ได้หรอก มันต้องเคลื่อนไหวออกมาจากตัวพลังงานตัวจิตดวงนั้นทำให้มันเคลื่อนไหว

ถึงบอกว่าสอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานคือฆ่ากิเลส องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะบอกไว้  
 ในพระไตรปิฎก ทานที่มีอยู่ ๒ กราวที่มีคุณมากในศาสนาพุทธนี้ ทานครั้งหนึ่งคือทานของนาง  
 สุชาดา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าฉันอาหารของนางสุชาดาแล้วถึงซึ่งกิเลสนิพพาน แล้ว  
 ฉันอาหารของนายจุนทะ ถึงซึ่งขันธนิพพาน

“ขันธ” ขันธอันที่ว่าสะอาดๆ นี่มันเป็นเรื่องผลของวิญญูะ ผลของการเกิดในมนุษย์ สุดท้าย  
 แล้วต้องคืนสู่ธรรมชาติของเขา ผลอันนี้ต้องทิ้งไว้กับโลกนี้ แต่ใจดวงนี้จะไม่ต้องไปเกิดอีก เห็น  
 ไหม พ่อแม่กับลูกมีกรรมร่วมกันมา จะต้องมีผลของกรรมนี้สืบต่อกันไป แต่ขณะที่ทิ้งธาตุขันธ์  
 นี้ คือทิ้งสิ่งที่ว่า สิ่งเกาะเกี่ยวทั้งหลายทั้งปวงสิ่งนี้จะทิ้งไว้กับโลก ใจดวงนี้จะพ้นออกไปจากกิเลส  
 ใจดวงนี้จะไม่เวียนตายเวียนเกิด

สภาวะธรรมที่ความเป็นจริง สิ่งนี้เป็นผลไง แล้วจะไม่คู่เพราะมันเป็นความจริง ไม่คู่ธรรม  
 ไม่กล่าวคู่แม้แต่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วก็ไม่คู่ธรรมที่ประพฤติกปฏิบัติด้วย  
 ตัวเองไง ตัวเองประพฤติกปฏิบัติมาแล้วก็คู่ธรรมไปเรื่อย สุดท้ายแล้วถ้าเชื่อมั่นก็โกหกตัวเอง คู่จน  
 โกหก แล้วก็ล้มลุกคลุกคลาน แต่ถ้าเราพลิกขึ้นมาด้วยปัญญาของเรา เราจะประสบความสำเร็จ  
 ประสบผลของการประพฤติกปฏิบัติของเราเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป จนถ้ามีอำนาจวาสนาจะถึงที่สุด  
 ในการประพฤติกปฏิบัติ แล้วจะไม่เกิดในโลกนี้อีก เอวัง